

Nr 117.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till uppförande av två arbetsstugor inom Nedertorneå och Gällivare församlingar; given Stockholms slott den 21 februari 1930.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Cl. Lindskog.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1930.

Närvarande:

Statsministern LINDMAN, ministern för utrikes ärendena TRYGGER, statsråden LÜBECK, BESKOV, BORELL, VON STEYERN, MALMBERG, LINDSKOG, BISSMARK, JOHANSSON, DAHL.

Departementschefen, statsrådet Lindskog anför härefter:

Centralstyrelsen för stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor har hos Kungl. Maj:t gjort framställning om statsbidrag till uppförande och utrustning av två nya arbetsstugor, förlagda den ena till Vojakkala by i Nedertorneå för-

Statsbidrag till uppförande av två arbetsstugor inom Nedertorneå och Gällivare församlingar.

samling och den andra till någondera av Hakkas och Ullatti byar i Gällivare församling. Centralstyrelsen anför därvid:

Under de senaste åtta åren har, tack vare enskild offervillighet, den nationellt sociala verksamhet, som i rikets nordligaste län bedrivs av stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor, genomgått en stark utveckling.

Antalet av anstalter utgjorde år 1917 åtta eller samma antal arbetsstugor, som förefanns vid verksamhetens begynnelse år 1903. Sedermera hava tillkommit arbetsstugor i Tärenö (1917), Pajala (1921), Muodoslombolo (1924), Pålkem (1926), Hedenäset (1927) och Karungi (1929). Antalet av anstalter har därigenom vuxit till fjorton. Vidare är att bemärka, dels att stiftelsen till år 1920 drivit en här ovan icke inberäknad arbetsstuga i Vittangi, vilken då på stiftelsens begäran övertogs av den ekonomiskt välbärgade Jukkasjärvi kommun, och dels att såväl arbetsstugan i Karesuando som den i Muodoslombolo numera ombyggts att mottaga ett till respektive 36 och 40 utökat antal barn.

I nu nämnda fjorton genom stiftelsen försörjda anstalter komma att från och med höstterminen 1929 vara intagna 480 barn. Tolv av arbetsstugorna äro anordnade i egna, av stiftelsen uppförda, ändamålsenliga lokaler, vilkas värde icke kan uppskattas lägre än till 800,000 kronor utöver det betydande värdet av inventarierna. De två återstående anstalterna, nämligen de i Arjeplog och i Jokkmokk, äro inrymda i respektive kommuner tillhöriga lokaler.

Nu har av okända givare på nytt överlämnats till stiftelsen ett större penningbelopp, 65,000 kronor, till uppförande av en femtonde arbetsstuga.

Sedan denna storartade gåva mottagits, har centralstyrelsen utan tidsutdräkt företagit till prövning redan inneliggande och nu nytillkomna ansökningar om den nya arbetsstugans förläggande till följande orter, nämligen Nedertorneå socken, Haparanda stad, Edefors socken, Arvidsjaurs socken, Gällivare socken, Överkalix socken och Övertorneå socken.

Bland dessa orter ansågos av olika anledningar Haparanda stad samt Edefors, Arvidsjaurs, Överkalix och Övertorneå socknar icke kunna för närvarande komma ifråga såsom förläggningsort för arbetsstuga, under det att behovet av en anstalt av denna art befanns särdeles trängande i Nedertorneå samt i östra delen av Gällivare.

Vidkommande först Nedertorneå framstår det för stiftelsen såsom angeläget att genom anläggande därstädes av en arbetsstuga avsluta den kedja av svenska kulturanstalter, som stiftelsen fått till stånd längs gränsen genom anordnandet av arbetsstugor i Karesuando, Muodoslombolo, Pajala, Pello, Hietaniemi och Karungi. Därjämte har det ådagalagts, att svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt ordna skolväsendet i detta skoldistrikt kunna undanröjas endast genom anläggande av ett skolhem eller en arbetsstuga. Den i socknen rådande arbetslösheten, kvalificerad särskilt genom den ännu olösta Seskarö-frågan, och kommunens allmänna ekonomiska be-tryck synas även i detta sammanhang förtjäna avseende.

Det har vidare för stiftelsen sedan länge varit en önskan att kunna utsträcka arbetsstuguverksamheten till Gällivare sockens kulturellt efterblivna östra del, varest förhållandena särskilt av sociala hänsyn men även på grund av svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt ordna skolväsendet med styrka kräva anordnandet av ett skolhem eller en arbetsstuga.

Ehuru redan förut inom Gällivare församlings skoldistrikt arbetsstugor finnas förlagda i Nattavara och i Pålkem med ett barnantal av inalles 70, utgör i varje fall antalet av de barn inom skoldistriktet, för vilka skolgång måste beredas genom deras inackordering i mer eller mindre tillfredsställande enskilda hem, 130. I en arbetsstuga å lämplig plats i socknen skulle kunna inrymmas 40 av dessa barn. Vinsten härav bör redan den anses tillräckligt stor för att motivera tillkomsten av en sådan anstalt. Härtill kommer det nationellt sociala intresset av att i den avlägsna och isolerade orten genom arbetsstugan inplanteras svenskt språk och svensk sed samt den ökade arbetsduglighet och företagsamhet, som en anstalt av denna, på ungdomens fostran inriktade art alltid och mer än andra åtgärder visat sig befrämja. Det förtjänar även omnämnas, att den under senaste tid alltmera påträngande fennomanien i huvudsak koncentrerar sina strävanden till den inre finnbygden, till vilken den östra delen av Gällivare är att räkna.

Vid de underhandlingar, som i ärendet för flera år sedan öppnats med de lokala myndigheterna och ledande män i Gällivare, har en stark önskan där yppats om en lycklig lösning av föreliggande fråga. Därvid har man vid valet mellan skolhem eller arbetsstuga enstämmigt uttalat sig för alternativet arbetsstuga.

Vid närmare övervägande av här ovan angivna förhållanden kom centralstyrelsen snart till den uppfattningen, att behovet av en arbetsstuga framträder lika starkt i båda kommunerna, Nedertorneå och Gällivare. Centralstyrelsen beslöt därför undersöka möjligheten av att på grundval av det tillgängliga beloppet, 65,000 kronor, kunna åstadkomma en arbetsstuga för 40 barn i vardera orten, vartill kostnaderna — om oundgängliga utgifter för anstaltens utrustning, anläggning av brunnar, tomternas planerande och inhägnad medräknas — icke kunna uppskattas lägre än till 160,000 kronor.

Vid nämnda undersökning visade det sig, att Nedertorneå socken vore villig erbjuda ett byggnadsbidrag av 10,000 kronor samt Vojakkala by därstädes ett bidrag av åtminstone 8,000 kronor jämte fri välbelägen tomtplats för en arbetsstuga, ävensom att Gällivare församling för liknande syfte erbjöde sig att lämna ett bidrag av 31,000 kronor, likaledes jämte fri tomtplats. Ytterligare har centralstyrelsen förhoppning att kunna utverka fritt virke, framkört till byggnadsplatsen för en arbetsstuga i Gällivare, vilken förmån bör värderas till 6,000 kronor.

Det utöver nu angivna donation och ordsbidrag, tillhoppa 120,000 kronor, erforderliga belopp, utgör alltså 40,000 kronor.

Att från vederbörande kommuner utkräva ytterligare engångsbidrag framstår för stiftelsen med hänsyn till deras nuvarande ekonomiska ställning såsom obilligt.

Någon möjlighet för stiftelsen att själv tillskjuta eller uppbringa berörda resterande belopp förefinnes heller icke. Därtill är stiftelsens ekonomi alltför betungad, och ansträngningarna måste uteslutande inriktas på vinnande av förmåga att bestrida de genom de alltjämt nytillkommande anstalterna ökade driftskostnaderna. När stiftelsen sålunda förklarar sig icke kunna själv bidraga till engångskostnaden för nu ifrågakvarande två nya anstalter, bör detta ses mot bakgrunden av de upplysningar angående dess ekonomiska ställning, vilka lämnas i en vid centralstyrelsens skrivelse fogad årsberättelse, utvisande en brist i rörelsemedel för arbetsåret 1927—1928 av 18,354 kronor 52 öre, vilken brist nu måst täckas av tidigare fonderade medel. Stiftelsen erinrar även i detta sammanhang, att stiftelsen för ut-

vidgningen av arbetsstugorna i Karesuando och Muodoslombolo, dragande en kostnad av tillhoppa inemot 25,000 kronor, samt till uppförande för en sammanlagd kostnad av omkring 225,000 kronor av de nya arbetsstugorna i Pälkem, Hietaniemi och Karungi ansett sig, ehuru därtill skänkta medel icke visat sig tillräckliga, icke böra begära något som helst bidrag av statsmedel i annan form än årliga hyresersättningar av 800 kronor för invid arbetsstugorna i Muodoslombolo, Hietaniemi och Karungi uppförda särskilda skollokaler med lärarinnebostäder.

Nu är emellertid angelägenheten att få till stånd ytterligare ett internat för skolbarn i gränsocknen Nedertorneå samt i Gällivare östra sockendel av det allmänna intresse, att statsmakternas medverkan till frågans lösning för bägge anstalernas vidkommande bör kunna påräknas.

Så framt arbetsstugor icke komma till stånd i dessa orter, framstår uppförande därstädes av skolhem såsom förr eller senare oundvikligt. Ansökningar av skoldistriktet själva om anslag av allmänna medel härtill skulle otvivelaktigt anses böra föranleda beviljande av statsbidrag, som sannolikt icke komme att stanna vid mindre belopp än 80,000 kronor för Nedertorneå och 50,000 kronor för Gällivare. Det är med särskild hänsyn till denna omständighet stiftelsen funnit sig äga fog att härmed hänvända sig till Kungl. Maj:t med hemställan om beredande av erforderligt fyllnadsanslag till uppförande i stället av två nya arbetsstugor.

Det nya anslag av allmänna medel, som nu ifrågasättes, torde i sin mån komma att även på annat sätt än här ovan angivits kompenseras. I båda socknarna finnas i 6 småbyar anordnade mindre folkskolor med så obetydligt barnantal, att deras fortsatta uppehållande bör anses vara ytterst ekonomiskt. Barnen i flera av dessa skolor böra tagas om hand av arbetsstugorna och såmedelst erhålla tillfälle till fullständig folkskoleundervisning. Därvid vinnes en högst avsevärd besparing för såväl statsverket som kommunen av lärarlöner samt utgifter för hyra av skollokaler och lärarbostäder, eldning och städning m. m. Att genom en dylik indragning, som självfallet bör göras till föremål för särskild utredning, arbetsstugornas förmåga att mottaga barn, som icke i sina hem åtnjuta förmånen av skolgång, kommer att något minskas, kan icke anses vara av den övervägande betydelse, att den i utsikt ställda indragningen av skolor bör på grund därav avvisas, helst barnen i omförmälda småbyar med största sannolikhet äro även de i stort behov av arbetsstuguvård.

Bidrag av allmänna medel till syfte, varom här är fråga, har även tidigare lämnats. Sålunda har Kungl. Maj:t jämlikt nådiga brev dels den 8 april 1921 beviljat för reparationer av arbetsstugubyggnaderna i Korpilombolo och i Junosuando 2,934 kronor 74 öre samt till ombyggnad av arbetsstugan i Pello och uppförande av en ny arbetsstuga i Pajala 20,000 kronor och dels den 21 mars 1924 beslutat anvisa 25,000 kronor till uppförande och utrustning av en ny arbetsstuga i Muodoslombolo.

Arbetsstugan i Nedertorneå avser centralstyrelsen förlägga till Vojakkala. Det blir där för stiftelsen nödigt att intill arbetsstugan uppföra särskild skollokal för 30 barn samt bostadslägenhet om ett rum och kök för lärarinnan vid skolan.

Beträffande platsen för en arbetsstuga i östra Gällivare har avgörande ännu icke kunnat träffas i vidare mån, än att anstalten bestämts skola förläggas till endera av Hakkas eller Ullatti byar. Så snart utredningen härom slutförts, kommer frågan att erhålla sin lösning.

I såväl Hakkas som Ullatti komma skollokaler att finnas tillgängliga för mottagande av ett tillskott av 40 skolpliktiga barn i byn, varför någon nybyggnad icke behöver förekomma, till vilken av dessa byar arbetsstugan än förlägges.

Arbetsstugan i Vojakkala uppföres år 1929 för att färdigställas och tagas i bruk under år 1930 vid läsårets början. Anstalten i Hakkas eller Ullatti har beräknats komma att öppnas för sitt ändamål i början av höstterminen 1931.

Under åberopande av vad sålunda blivit anfört har stiftelsen hemställt, det täcktes Kungl. Maj:t av förslagsanslaget till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter bereda stiftelsen ett anslag av 40,000 kronor såsom bidrag till uppförande och utrustning av nu ifrågakvarande två arbetsstugor.

I ärendet hava yttranden avgivits av vederbörande folkskolinspektörer samt den 4 september 1929 av domkapitlet i Luleå, den 13 september 1929 av länsstyrelsen därstädes, den 15 oktober 1929 av skolöverstyrelsen och den 22 november 1929 av statskontoret.

Såväl folkskolinspektörerna som domkapitlet hava tillstyrkt bifall till framställningen, därvid domkapitlet vitsordat den stora betydelsen för det allmänna i flera avseenden av stiftelsens banbrytande verksamhet samt framhållit den besparing för statsverket, som inrättandet av nya arbetsstugor i stället för skolhem ostridigt innebure.

Länsstyrelsen har anfört:

Arbetsstugornas stora betydelse för kulturarbetet inom Norrbottens län är sedan länge allmänt känd och erkänd. Då nu genom ett förhållandevis ringa bidrag från statens sida möjlighet skulle beredas att uppföra ytterligare två arbetsstugor å platser, som därav måste anses vara i stort behov, och då genom ett sådant bistånd från statens sida jämväl viss besparing i utgifterna för uppförande av skolhem kan förväntas uppstå, finner sig länsstyrelsen utan tvekan kunna förorda bifall till framställningen.

Skolöverstyrelsen yttrar:

De ifrågasatta två nya arbetsstugorna skulle, såsom stiftelsen framhåller, ersätta erforderliga skolhem i Nedertorneå och Gällivare. Överstyrelsen vill för sin del av sakliga skäl tillstyrka framställningen. Det är från det allmännas synpunkt tydligen önskvärt, att skolhem, så snart omständigheterna det medgiva, komma till stånd å de föreslagna orterna. Och lika uppenbart är, att stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor, vars ekonomi, såsom den själv framhåller, är starkt betungad, icke är i stånd att utan detta statsbidrag på en gång uppföra två nya arbetsstuguanläggningar.

Statskontoret anför följande:

Av utredningen i ärendet synes framgå, att därest icke ifrågakvarande båda arbetsstugor komma till utförande, två nya skolhem i stället måste inom en nära framtid inrättas för en kostnad, som för statsverkets vidkommande torde betydligt överstiga det belopp av 40,000 kronor, varom nu är fråga i byggnadsbidrag. Den besparing, som vid uppförande av arbetsstugorna beräknas skola uppkomma för såväl staten som vederbörande kommuner genom indragning av vissa mindre folkskolor, lär däremot

bliva densamma vare sig skolhem eller arbetsstugor inrättas. Då det torde vara omöjligt för stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor att åstadkomma nämnda belopp, har statskontoret, under förutsättning att Kungl. Maj:t finner undervisningens behov kräva vidtagande av endera av ovan antydda åtgärder, intet att erinra mot det begärda statsbidraget, 40,000 kronor.

För ändamålet torde böra anlitas förslagsanslaget till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter. Beträffande dispositionen av detta anslag har riksdagen i sin skrivelse (nr 184) i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 170 till 1924 års riksdag framhållit, att anslaget ditills stått till Kungl. Maj:ts fria förfogande samt att, då någon ändring härutinnan icke av departementschefen föreslagits, departementschefen berört de åtgärder, för vilka kostnaderna borde bestridas av anslaget, endast för såvitt desamma ägde någon väsentlig betydelse för anslagsberäkningen eller påkallade särskilt medgivande av riksdagen. Någon erinran mot denna departementschefens ståndpunkt framställdes icke av riksdagen. Emellertid bör märkas, att i berörda proposition framlades huvudgrunderna för statens understödjande av folkundervisningen i de nordligaste gränsorterna och att enligt dessa grunder dels anvisades ett särskilt anslag till bidrag till byggnadsverksamheten för skolväsendet — dock uteslutande avsett för av skoldistriktet uppförda skolhem, skolhus och lärarbostäder — dels ock skulle från nu ifrågavarande anslag utgå understöd till vissa angivna ändamål, däribland arbetsstugornas verksamhet. Annat än årligt bidrag till deras driftskostnader avsågs dock icke, och kostnadsberäkningen för detta ändamål gjordes så pass noggrann, att en av sakkunniga i ämnet föreslagen höjning av denna beräkning med 11,000 kronor av departementschefen icke ansågs böra vidtagas. Att anslaget skulle bära några utgifter för uppförande av arbetsstugor, var varken i de sakkunnigas betänkande eller i propositionen något tal om. Vid sådant förhållande synes det kunna starkt ifrågasättas, om icke anvisande av dylika utgifter å anslaget, helst till ett så jämförelsevis betydande belopp som 40,000 kronor, skulle vara att gå utanför de riksdagen förelagda grunderna för anslagets användning. På grund härav torde Kungl. Maj:t icke utan riksdagens medgivande vilja för ändamålet anvisa det begärda beloppet.

Departementschefen.

Behovet av de ifrågasatta två nya arbetsstugorna har till fullo ådagalagts, och såsom av myndigheterna framhållits, skulle ett upprättande i deras ställe av skolhem för statsverket medföra betydligt större kostnader än det nu begärda bidraget. Jag vill därför livligt förorda beviljande av detta bidrag.

I likhet med statskontoret anser jag, att förslagsanslaget till folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter, i gällande riksstat uppfört till ett belopp av 466,000 kronor, bör anlitas för ändamålet. Riksdagens medgivande härtill torde dock i detta fall böra inhämtas, med hänsyn till det betydande belopp, det här är fråga om. Någon höjning av förslagsanslaget med anledning av nu ifrågavarande engångsutgift lär icke böra vidtagas. Närmare föreskrifter beträffande bidragets utgående och villkor härför torde böra framdeles meddelas av Kungl. Maj:t.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att från förslagsanslaget till folkundervis-

ningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter må till centralstyrelsen för stiftelsen Norrbottens läns arbetsstugor utgå ett anslag av 40,000 kronor såsom bidrag till uppförande och utrustning av två arbetsstugor, förlagda den ena till Nedertorneå församling och den andra till Gällivare församling.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Vid protokollet:

Em. G:son Bergman.
